

Bijlage HAVO
2009

tijdvak 1

maatschappijwetenschappen

tevens oud programma

maatschappijleer

Bronnenboekje

Opgave 1 Criminaliteit: rol van beveiligingsbedrijven

tekst 1

HIER WAAK IK

SAMENVATTING

Nederland telt 55.000 agenten en 35.000 particuliere beveiligers. De beveiligingsindustrie is de afgelopen jaren spectaculair gegroeid.

(...)

Waar komt die explosie van bewakers vandaan? Is de criminaliteit zo toegenomen dat de overheid het niet meer alleen kan bolwerken? Of voelen we ons, ongeacht de werkelijkheid, onveiliger dan vroeger?

Het aantal door de politie geregistreerde misdrijven is tussen 1960 en 2004 vertienvoudigd, van globaal 130.000 tot 1,3 miljoen. (...) (cijfers: cbs).

Maar de criminaliteit is sinds 1960 niet alleen toegenomen, zij is ook van karakter veranderd. De weggevallen

20 sociale controle in openbaar vervoer en winkels heeft tal van gelegenheden gecreëerd voor vandalisme, vernielingen, zwartrijden, winkeldiefstallen en wat dies meer zij. (...)

25 Richard Franken is commercieel directeur van Trigion Beveiliging, dat samen met Group4Securicor en Securitas de top drie in de beveiligingsbedrijven vormt. (...) Franken keert zich tegen de vooroordelen die er over particuliere beveiligers bestaan: “Er is veel koudwatervrees, commercie is vies en men is bang voor wapengebruik door particuliere bewakers. Maar er is geen enkel beveiligingsbedrijf dat de ambitie heeft om met wapens te gaan werken.”

35 (...)

bron: Maandblad M van NRC Handelsblad van 7 juli 2007 door Hugo Arlman (sterk ingekort)

Opgave 2 Criminaliteit: de opvoedpolitiek van het kabinet Balkenende IV

tekst 2

Verwaarloosde zondebokken bij de kladden

Politici die zich zorgen maken over de jeugd zijn van alle tijden. Maar de plannen om de overheid te laten ingrijpen in het privéleven van gezinnen, gaan zeer ver.

(...)

Politici proberen elkaar af te troeven met stoere plannen om jongeren en hun ouders bij de les te houden. Nooit eerder overwoog de overheid zó

10 serieus om de voordeur van het gezin open te wrikken. (...) En het meest ingrijpend van allemaal: als het aan de regering ligt, krijgt elk kind – uit een probleemgezin of niet – een elektro-

15 nisch dossier dat elke ongerechtigheid in zijn ontwikkeling tot volwaardig burger boekstaft.

(...)

Vanuit partijpolitiek oogpunt bezien, is er eveneens sprake van een opmerkelijke doorbraak, meent docent politicologie André Krouwel van de Vrije Universiteit in Amsterdam. (...) De ChristenUnie was lange tijd mordicus tegen ingrijpen in gezins-
20 situaties en voor de soevereiniteit in eigen kring¹. Maar sinds André Rouvoet programmaminister is geworden, speciaal voor Jeugd en Gezin, is ook zijn partij in beweging.
25 De harde werkelijkheid van probleemjongeren heeft Rouvoet doen inzien dat de overheid wel achter de voordeur móét ingrijpen. De ChristenUnie is veel pragmatischer geworden, zegt
30 Krouwel. (...)

bron: NRC Handelsblad van 4 juli 2007 door Antoinette Reerink (ingekort)

noot 1 Samenlevingsvormen als gezin, school, kerk hebben hun eigen zelfstandigheid en gezag zonder beïnvloeding en toezicht door de staat.

tekst 3

Voorkomen jeugdcriminaliteit

Waar gaat het om?

Jeugdcriminaliteit lijkt een hardnekkig probleem. Te veel kinderen komen met politie en justitie in aanraking vanwege het plegen van strafbare feiten. De beste manier om te voorkomen dat jongeren op het verkeerde pad raken, is hen van jongs af aan zo weinig mogelijk bloot te stellen aan risicofactoren, en zoveel mogelijk aan beschermende factoren. Risicofactoren kunnen gelegen zijn in het kind zelf, in de gezinssituatie, in de situatie op school of in maatschappelijke omstandigheden. De ouders moeten nadrukkelijk ook worden aangesproken op het gedrag van hun kinderen. (...)

Bij jongeren die (vaak in groepsverband) overlast veroorzaken en jongeren die strafbare feiten hebben gepleegd, zijn politie en justitie aanzet. Het kabinet bereidt een wetsvoorstel voor dat gemeenten in staat moet stellen sneller te reageren op overlast veroorzakende jongeren door bijvoorbeeld een gebieds- of contactverbod op te leggen. (...)

Voor jongeren die strafbare feiten hebben gepleegd, wordt door de minister van Justitie een beleidsprogramma 'Aanpak Jeugdcriminaliteit' opgesteld. Ook voor deze jongeren is het van groot belang om weer de aansluiting naar de samenleving: school en werk, en een positieve vrijetijdsbesteding te vinden. Maatregelen als HALT, STOP, Doe Normaal en ook de inzet van de gedragsbeïnvloedende maatregelen zijn mede hierop gericht. Daarnaast wordt de kwaliteit van de maatregel van plaatsing in een justitiële jeugdinrichtingen op een hoger niveau gebracht. Een goede nazorg na verblijf in een justitiële jeugdinrichting is noodzakelijk om de kans op recidive te verkleinen. Er dient een naadloze overdracht plaats te vinden tussen justitiële organisaties en lokale organisaties met heldere afspraken: er is een plek op school, of werk, er is een veilige plek om te wonen, eventuele gezinsleden zijn voorbereid op de thuiskomst en worden waar nodig ondersteund in het weer oppakken van de opvoeding.

bron: Programma voor Jeugd en Gezin 2007-2011: Alle kansen voor alle kinderen, mr. A. Rouvoet, minister van Jeugd en Gezin, Kamerstuk van 28 juni 2007

Opgave 3 Politieke besluitvorming: Nederland en Europa ten strijde tegen overgewicht

tekst 4

“Kabinet, pak vetzucht aan”

Het kabinet reageert niet adequaat genoeg op de toenemende vetzucht in Nederland. Dat vindt de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ), het belangrijkste adviesorgaan van de regering op het gebied van de volksgezondheid. Voorzitter Floris Sanders kwalificeert de overheidsaanpak vandaag in het maandblad M als “teleurstellend, inconsistent en veel te afwachtend.”

Vetzucht neemt in Nederland epidemische vormen aan, zegt directeur-generaal Hans de Goeij van het ministerie van Volksgezondheid.

“De epidemie heeft het karakter van een sluipmoordenaar. Als dit zo door gaat, komt er voor het eerst in de geschiedenis een generatie die haar eigen kinderen overleeft.” (...)

Te zwaar maakt ziek. Van elke honderd sterfgevallen brengt het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu er vijf in verband met overgewicht. Elk jaar krijgen naar schatting van hetzelfde instituut 40.000 dikke Nederlanders suikerziekte, hoge bloeddruk, hart- en vaatziekten en ook kanker omdat ze te dik zijn.

naar: NRC Handelsblad van 2 juli 2005 (ingekort)

tekst 5

Fragmenten uit de Preventienota ‘Kiezen voor gezond leven’

Uitvoering van lokaal preventiebeleid ondersteunen

Met de nota ‘Kiezen voor gezond leven’ wil het kabinet meer regie zetten op en ondersteuning bieden bij de uitvoering van het preventiebeleid. (...) Voor elke gemeente is het ontwikkelen en uitvoeren van lokaal gezondheidsbeleid een opdracht.

5 Landelijke aanpak overgewicht

Overheid (Rijk en gemeenten), scholen, bedrijfsleven, werkgevers en zorgsector gaan burgers helpen ‘de gezonde keuze’ gemakkelijker te maken. (...)

De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft samen met de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in januari 2005 een convenant gesloten met een aantal belangrijke partijen: de levensmiddelenindustrie, de horeca, de cateraars, de supermarkten, de zorgverzekeraars, de werkgevers en de georganiseerde sport. De ondertekenaars pakken ieder op hun manier overgewicht in Nederland aan. (...)

bron: Preventienota ‘Kiezen voor gezond leven’, Kamerstuk van 6 oktober 2006; website van Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (sterk ingekort)

tekst 6

Overheid onderschat probleem vetzucht

Van onze verslaggeefster Carlijne Vos

AMSTERDAM Nederlanders blijven te zwaar. Vooral de overheid laat het afweten bij de aanpak van obesitas.

“Het bedrijfsleven neemt meer

5 verantwoordelijkheid. In Den Haag gaat de aandacht meer uit naar roken, drugs en alcohol dan naar overgewicht, de sluipmoordenaar van deze tijd.”

10 Dit zegt Paul Rosenmöller, voorzitter Stuurgroep Convenant Overgewicht. (...)

Minister Klink van Volksgezondheid heeft woensdag gezegd ‘bewegen op

recept’ te willen regelen. Daarmee
15 neemt hij het advies van het College van Zorgverzekeringen (CVZ) over om preventie in de basisverzekering op te nemen.

Volgens Rosenmöller is dat een stap in
20 de goede richting. Maar overgewicht is volgens hem niet alleen een gezondheidszorgprobleem. Alle ministeries moeten hun verantwoordelijkheid nemen. (...) Rosenmöller pleit voor
25 betere samenwerking tussen de ministeries. “Ze hebben nu geen idee van elkaar wat de ander doet.”

bron: de Volkskrant van 25 mei 2007

tekst 7

Niet zappen, opstaan - dat scheelt vijf kilo

Door Ahmet Olgun

Eurocommissaris van volksgezondheid Markos Kyprianou komt vandaag met concrete voorstellen om overgewicht
5 en vetzucht in de Europese Unie te bestrijden. Tweehonderd miljoen volwassenen in de Europese Unie kampen met overgewicht of zelfs obesitas, ziekelijk overgewicht.

10 “Obesitas grijpt in Europa in rap tempo om zich heen en dit levert niet alleen groot gevaar voor de volksgezondheid op maar ook hoge economische kosten”, zei Kyprianou onlangs. Overgewicht verhoogt het risico op tal van
15 ernstige ziekten, waaronder hartaandoeningen, beroertes, aandoeningen aan de luchtwegen, artritis en bepaalde vormen van kanker.

20 De ‘obesitasepidemie’ is verantwoordelijk voor tussen de twee en acht procent van de totale ziektekosten in de EU. In Nederland ligt dat percentage rond de twee, of een miljard euro per jaar, zegt Wanda Bemelmans van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (...)

Overgewicht en obesitas kennen meer dan één oorzaak, en dat verklaart
30 volgens Bemelmans de late belangstelling. Ongezond voedsel wordt steeds meer, aantrekkelijker en goedkoper aangeboden, terwijl als gevolg van de automatisering mensen
35 tegenwoordig ook nauwelijks bewegen op hun werk, vat Bemelmans de oorzaken kort samen. “Die vele oorzaken maken dat dit probleem moeilijk is aan te pakken.” (...)

40 “We zijn meer gaan eten, er is continu
voedsel in overvloed en we bewegen
steeds minder. Mensen zijn niet
gemaakt om generaties lang te veel
voedsel tot zich te nemen.”
45 Eurocommissaris Kyprianou zal naar
verwachting een integrale aanpak
voorstellen. Via voorlichting aan con-
sumenten, het aanzetten van fabrikan-
ten tot het produceren van gezonder
50 voedsel en het veranderen van de
‘obese omgeving’ moet overgewicht
worden bestreden. Ook zal hij pleiten
voor meer lichamelijke opvoeding in
het lespakket, gezond voedsel in

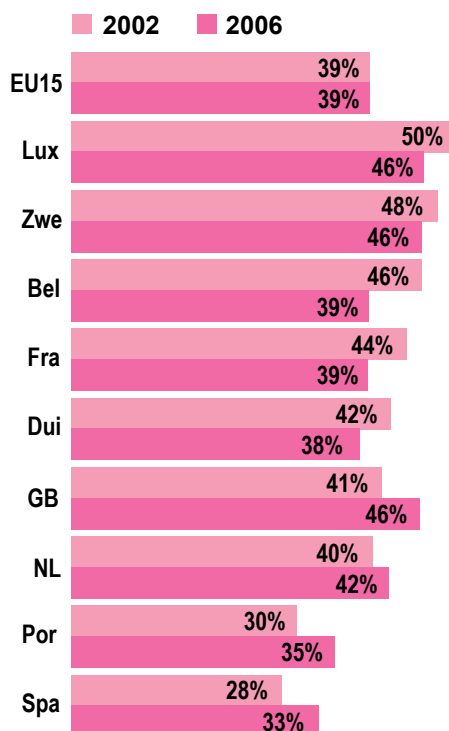
55 schoolkantines, en schoolfruit, ver-
wacht Bemelmans. Kyprianou kan de
lidstaten niet dwingen zijn voorstellen
uit te voeren.
Toch is zo’n ‘strategische aanpak’
60 nuttig, meent Bemelmans. Volgens
haar wordt de ‘maatschappelijke druk’
op de overheden en instanties steeds
groter om overgewicht te bestrijden.
“Scholen zagen tot een paar jaar terug
65 nog geen rol voor hen weggelegd bij
de bestrijding van overgewicht, nu er-
kennen ze ten minste hun verantwoor-
delijkheid.”

naar: NRC.Next van 30 mei 2007 (ingekort)

afbeelding 1

We zijn te zwaar

Het percentage Europeanen dat
het eigen gewicht te hoog vindt

bron: NRC.Next van 30 mei 2007

Opgave 4 De invloed van tv-reclame

tekst 8

Ongezond eetgedrag door tv

Onderzoeker: vergroot reclameweerbaarheid van kinderen

Tv-kijken is veel slechter voor kinderen dan werd aangenomen, bleek vorige week uit Brits onderzoek. De regels voor op kinderen gerichte reclame
5 **mogen daarom best strenger.**

Door Raymond Krul

Internet mag in snel tempo aan populariteit winnen, nog altijd bestaat zo'n 80 procent van op kinderen
10 gerichte reclame uit televisie-commercials. Het merendeel betreft reclame voor zogeheten dikmakers: snoep, snacks, frisdrank, toetjes en fastfoodrestaurants – ook wel aan-
15 geduid als de Big Five. Moniek Buijzen, onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam, voltooide onlangs een studie naar het effect van reclame op kinderen. Haar belangrijkste
20 conclusie: reclame beïnvloedt het eetgedrag van kinderen significant¹⁾. “Hoe vaker kinderen naar commercials voor dikmakers kijken, hoe ongezonder ze eten. Ook het voedingspatroon van
25 kinderen bleek te verslechteren onder invloed van reclame. Dat is een nieuwe bevinding.” In het publieke debat, waar overgewicht bovenaan de agenda staat,
30 gaan stemmen op om reclame die is gericht op kinderen aan banden te leggen. (...) Buijzen is niet voor een reclamevrije (kinder)omroep, maar zou wel meer

35 actie willen zien vanuit de overheid. “Nu legt de overheid te veel nadruk op de eigen verantwoordelijkheid. Maar de commerciële druk is de laatste jaren zo toegenomen dat ouders niet
40 meer weten hoe ze deze het hoofd moeten bieden.” Zij is voorstander van een aantal restricties. “Reclame die gericht is op jonge kinderen moet tot een minimum worden beperkt;
45 kinderen die jonger zijn dan 7 jaar, snappen nog niet de intentie van een reclameboodschap.” (...) “En consumenteneducatie moet standaard worden op de basisschool.
50 Want in een maatschappij die steeds meer uitgaat van het model van de vrije markt, moeten we kinderen weerbaar maken.” Ook Inge Brakman, voorzitter van het
55 Commissariaat voor de Media, pleit voor strengere regels. “Wij houden nu toezicht op commerciële kinderzenders als Jetix en Nickelodeon, maar de websites van die zenders vallen buiten
60 de Mediawet.” (...) Hoe zit het met de kinderzenders zelf? René Boogaard, directeur van het commerciële Jetix, piekert er niet over de handschoen op te nemen. “Jetix is
65 geen opvoeder.” Adverteerders schuiven in een vroeg stadium bij de zender aan tafel voor het bedenken van de beste verleidingsstrategie. (...)

bron: NRC.Next van 28 februari 2007

noot 1 significant wil zeggen dat de invloed van reclame op het gedrag van kinderen niet aan toeval is toe te schrijven

Reclamekunstjes: de mening van Moniek Buijzen

Reclame heeft wel degelijk invloed op kinderen. Het brengt ze op ideeën en creëert voorkeuren voor de geadverteerde producten. Dat zegt Moniek

5 Buijzen, universitair docent communicatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam.

(...)

Jong geleerd, oud gedaan

10 Jonge kinderen zijn over het algemeen gevoeliger voor reclame dan adolescenten en volwassenen, weet Buijzen. “Dit komt doordat ze nog niet goed doorhebben wat reclame is en waar het voor bedoeld is. Tot een jaar

15 of 4 hebben kinderen moeite onderscheid te zien tussen reclames en programma’s, en tot een jaar of 7-8 zijn ze niet volledig in staat de intentie van de adverteerder te doorzien,

20 begrijpen ze nog niet helemaal dat reclame bedoeld is om iets te ver-

kopen. Hierdoor hebben ze nog niet de kritische en soms sceptische houding die wij hebben om reclame te kunnen verwerken en reclametechnieken te doorzien.”

25

(...)

Negatieve effecten

Reclame kan bijdragen aan de ontwikkeling van een kind tot consument, zullen optimisten zeggen. Maar Buijzen weet dat er ook minder gewenste bijwerkingen zijn. “Wij hebben gemerkt dat kinderen die meer naar reclame kijken vaker een materialistische levenshouding hebben (meer waarde hechten aan geld en producten), vaker een conflict hebben met hun ouders (omdat ze door reclame vaker om producten gaan vragen en ouders ze natuurlijk niet altijd hun zin

30

35

40

geven). (...)

bron: www.teleac.nl van 27 december 2007

tekst 10

‘Seksistische reclame’ stopt als het aan Europarlementariërs ligt

- “De reclamebranche mag wel eens emanciperen”, stelt Europarlementariër Emine Bozkurt (PvdA). Zij is lid van de commissie voor vrouwenrechten, die 5 vorige week aan het Europarlement een rapport presenteerde. Daarin wordt gepleit neerbuigende seksistische en rolbevestigende reclame een halt toe te roepen.
- 10 “Ikzelf heb me behoorlijk geërgerd aan een EK-reclame met bierdrinkende en voetbalkijkende mannen op een bank, terwijl de vrouw bitterballen stond te bakken”, stelt Bozkurt.
- 15 Bozkurt heeft een zoontje van vier en wil hem opvoeden met de gedachte dat mannen en vrouwen gelijk zijn. “Maar als hij ziet: de vrouw hoort thuis en de man verdient de kost, krijgt hij 20 een vertekend beeld. Dan moet je er later als overheid weer alles aan doen om dat goed te breien. Stereotypen moeten we juist door middel van
- reclame proberen te bestrijden,” zei ze 25 tegen *De Telegraaf*.
- Wilbert Schreurs, docent reclame- geschiedenis aan de VU in Amster- dam, betitelt het rapport van het Europees Parlement als ‘hopeloos 30 achterhaald’. “De reclame is veel ge- emancipeerder en minder rol- bevestigend dan vaak wordt gedacht. Het volgt de maatschappelijke trend en laat dingen zien die herkenbaar zijn”, 35 zegt hij tegen *De Telegraaf*. En dat stereotypen in de reclame een slechte invloed zouden hebben op kinderen? “Het effect van het rolpatroon dat ze zien, wordt volgens mij overschat”, 40 besluit Schreurs. “Als je vader thuis niks doet, kan je zoveel anti- rolpatronen in je reclame stoppen als je wilt, dat heeft geen invloed op dat kind. De sociale omgeving is veel 45 belangrijker.”

bron: reclamewereld.blog.nl van 8 september 2008

tekst 11

De zender JETIX

- Jetix is een Nederlandse televisie- zender. Op 13 februari 2005 werd Jetix 10 de nieuwe naam voor de al sinds 1996 operatieve Fox Kids (in Nederland 5 sinds augustus 1997). De naam werd twee jaar eerder al bedacht door het Amerikaanse moederbedrijf, The Walt 15 Disney Company. Jetix is een tele- visiezender die zich richt op kinderen en zendt voornamelijk Franse, Amerikaanse en Japanse tekenfilms uit. Er worden ook enkele Nederlandse programma’s uitgezonden, zoals de Kids Top 20 en Ernst, Bobbie en de 15 rest.

bron: nl.wikipedia.org van 16 december 2007

Wikipedia is een digitale encyclopedie die door bezoekers wordt aangevuld en up-to-date wordt gehouden.

Opgave 5 Massamedia: rechtbankverslaggeving

tekst 12

Zaak-Holleeder

‘Als medium heb je de plicht te publiceren’

Door Jacqueline Wesselius

(...)

Er is nogal wat deining ontstaan over de contacten tussen Willem Holleeder en de media. Hebben deze zich laten misbruiken? Twee keer sprak

5 Holleeder al met *Vrij Nederland* (...) daarnaast wist hij banden door te spelen naar *Nova*: de ‘keukentapes’ die een tegenwicht moesten vormen tegen de ‘Endstra-tapes’ die destijds
10 naar *Het Parool* waren doorgespeeld. De rechtbank gaf uiting aan haar ‘verwondering’ dat Holleeder buiten de rechtszaal meer vertelde dan daarbinnen.

15 NVJ-secretaris¹⁾ Thomas Bruning verwijst naar de vrijheid van meningsuiting en noemt het ‘volstrekt ongepast’ als de rechtbank of een andere instantie druk zou uitoefenen op verdachten om niet met de pers te praten.
20 (...)

Maar wat als een verdachte – bijvoorbeeld door laster over iemand te verkondigen – een blad of ander medium in het nauw brengt?

25 “De primaire verantwoordelijkheid ligt toch bij degene die het interview geeft”, zegt persadvocaat Otto Volgenant. “Als zo iemand – de verdachte zelf, of zijn advocaat – erg rare

30 dingen zegt, moet je dat als journalist natuurlijk wel verifiëren. Maar als medium heb je eerder de plicht te publiceren dan dingen onder het tapijt te vegen. Daarnaast kun je je afvragen
35 of het een goede ontwikkeling is dat verdachten, hun advocaten of ook het OM en de politie meer en meer dingen doorspelen naar de pers. Maar dat is een andere discussie.”

40 Taco Slagter (nu bij Omroep Max, maar decennialang rechtbankverslaggever bij het AD): “Vroeger, toen de voorlichting nog uitgevonden moest worden, berichtte je zo goed als je kon
45 over een rechtszaak. We hielden ons niet in, maar een verdachte werd ook niet bij voorbaat veroordeeld. Er bestonden ook nog geen richtlijnen bij justitie. Daar is De Wijkerslooth, de
50 voorganger van procureur-generaal Harm Brouwer, in 2003 mee begonnen. Zijn standpunt was dat als er te veel naar buiten kwam voordat een zaak berecht was, de pers een
55 verdachte al bij voorbaat zou veroordelen en dat dit op zijn beurt de rechter zou beïnvloeden. Dat is natuurlijk onzin. En hoe minder het OM of de politie naar buiten brengt, hoe
60 meer de pers zelf gaat spitten.”

bron: www.villamedia.nl van 25 oktober 2007

noot 1 NVJ = Nederlandse Vereniging van Journalisten